

Иқтисодий ислоҳотлар қандай бормокда?

ҚАЛОВИНИ ТОПСАНГ...

кор ёнади,— дейди Сурхондарё вилояти Шӯрӯчи туманинг ҳокими Шайдулло МИРЗАЕВ

Ҳоким ўз қабулиги келган 20 кишини хонасига тақлиф қилид. Уларнинг муаммоларини сураб-суринтириди. Навбат тўртничи курсидан ўтирган кўзайнаклик чолга келди. Ҳоким деҳҳонтабиатлик билан сўз бошлади.

— Ботирбобо, ёшингиз нечада?

— Саксондан ошдим. Икки ўғлим, бир қизим бор. Ҳаммалари олий маълумотли...

— Ҳизматдан гапиринг, бобо.

— Ўғлим Шайдулло, мен аҳли маҳалла номидан келдим.

— Хайрли иш бўлса бош устига. Марҳамат, эштаман!

— Жўра Ҳўжамеров номли жамоа ҳўжалиги ўюшмасидаги ўша «фalon» худуддаги 153 гектар «жер»га ўзимиздан тадбиркор чиҳмасиди...

— Тўхтган, Ботирбобо! Гапингиши бўлганим учун узр. Энди мен гапирай, сиз тингланг.

Шайдулло Мирзаев гўё елкасидан оғир ўзи тушган кишидек ўрнидан охиста туриб, утиргандарга бирма-бир нигоҳ ташлашида, сўз бошлади.

— Ботирбобо, маҳи ҳозир тизига оғлан 153 гектар ер гарандан ҳамо жўхалиги ўчиш керак... Мени нима десангиз денту, аша ша ташландик, ерий кореис дехони Юн Виталийга бердиган ўзи қўйдим. Агар расилярга қўйиб қўйса, бу илм ҳам шу ерларнинг чанги чишиб этарди, ташландик ҳолга тушиб кўлганни мендан кўра сиз яхши биласи. Ўза заминда мендан кура сизнинг жўхини боралик дақиқаларнинг, йигитлик куони ташишларнинг кўпрук утган. Замон руҳини чукур хис этимаган раислар

нинг ерлар ҳолатини қай холга тушриб қўйганинни хис кўлсангиз керак...

Менинг мевам бўлмаса бу оламда нима керагим бор, — деган экан. Шайдулло Оллоҳ: — Ҳаф бўлма, сенинг соянг энг ширин мева каби шафоатлидир, — деб сийлаган эмиш.

— Ботирбобо, — давом этиди ҳоким. — Сиздан илтимос, маҳаллангизга айтинг, кимда ким ернинг мулкдори бўламан деса менинг олдимилик кепсин, истагача кимни ер бераман. Насиб этиса, бу илм ташлаш қўйгилан канаалар ишга тушиб сув кўргамган ерларга гува оқди. Фақат бигина ерлардаги ташлашни, ўнинг бир сикини сийлаб қўзига сурдаган, тирис мавжуд деб билидаги. Ботирбобо Шайдулло аканинг кўлни маънони кисиб, яхши истаклар тилиди. У кетиш учун иккى қадам ташлаши, сунг мисраси нимадир урлий, алтилмаган гапи қолган кишидек қайрилиб оқисига бўди.

— Утирганлар ҳоким хонасидан таассусотларга тўлиб, турнактор бўлиб чишиб кетиши. Ботирбобо Шайдулло аканинг кўлни маънони кисиб, яхши истаклар тилиди. У кетиш учун иккى қадам ташлаши, сунг мисраси нимадир урлий, алтилмаган гапи қолган кишидек қайрилиб оқисига бўди.

— Утаган юйлаб сабокларни қандай баҳолайсиз, Шайдулло Пардашиб?

— Ўзбичиган ҳато-камилликлар ҳўжаликлари анича довдиралиб кўйиги сир эмас. Шурининг субордилаган ерлари ер ости суворларга якин. Ўзбексоризмик оқибатида шудорглашда агротехника койдаларига риоя кимлинамаган, зорулвада қўзиламаган, маҳаллий утилтуламаган, меҳнатшашларга ётибкорлилар билан каралган. Оқибатида эса кўриб турибиз. Бу юй кузги галла ишлаб қўзига ташлашни, пахта ғаралган ташлашни, яхши кишидек қайрилиб оқисига бўди.

— Отангага разум, узим! Туманинда ҳоким бўлуб яхши

Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

— Отангага разум, узим!

— Ботирбобо ўтирган жойида хассасига сунганича чукур ўйга топди. Сукундан сунг деди:

Хонадон кўнгироги узок жиринглади. Профессор Илес Хакимовиши шошиб эшикни очди. Остонада ўрта бўй, сарғишдан келган йигит кўлида кичкинагина кучинчан кўтариб турарди.

— Амаки, сизга бандероль бор. Кўл кўйиб олинг, илтимос, — деди у.

Профессор бехос «Кимдан экан?» деб юборганини ўзи хам сезмай кўлди.

— Билоладим, амаки, бирон-бир танишингиздан бўлса керак...

Илес Хакимович йигит узатган қоғозга имзо чекди. Чой-чака узатди. Сўнг уйга кирди-да, бандеролга диккат билан разм солди. Унинг сатҳида ўй манзилоги кўрсатилган ва «Профессор Салимовга, шахсан» деб ёзиб кўйилган эди.

Профессор бандеролни очди. Ундан бир неча қават қозғалиш уралган оддийгина, турт бурчакли магнитофон касетаси тушиди. «Кизиқ—улынди ўй эгаси, — кудди детектив кинолардагид! Нима бўлди экан бўй?

У кассеттин стол устида турган магнитофон тешигига сукди. Шу заҳоти хонада аёл кишининг вазмини, оғир-боқи овози янгради:

— Салом, профессор! Бу менман...

— Нима!!! — даҳшатдан котиб кўлди Илес Хакимович,

— нима! Нахотки! Сен... сен... қайдасан?

Бу хотининг овози эди... Илес Хакимович юрагини чангалагана диванга кулади. Орадан қанча вақт утганини билмайди. Лекин кузини очса, боши узра этинга оппок халат ташлган доктор, унинг ёнида эса ўш тута кузлари жоидарид кизаси туришарди. Магнитофон галириб-галириб учуб қолганди.

— Хаммаси тути кетади, профессор, — деди доктор маҳсус асбоб билан унинг юрак уришини текшираркан, — магнезийга димедролни араплашиб укол қилди. Хозирок кон босиминги жойга тушади. Бироз танангиз кизиди, хавотир олманд. Ҳаяжонланманг, ўтиб кетади...

«Ҳаяжонланманг», — деди доктор чиқиб кетабти юна бир бор. Эх-ҳа, ҳаяжонланманг ҳам буларкани! Бу магнитофон кассетасидаги овоз хотини Маликанинг овози эди. Профессор минглаб-миллионлаб овозлар ичидан ҳам уни осонгина ажтар оларди. Хотини эса... бундан роппа-роса бир йил мукаддам дон-дарақзис йўқ бўлиб кетган эди.

Ха, утган йилиннинг кўралар эриб, осмонда бахорини тарам-тарам булутлари урмалаб колган кунларидан бирорда хотини Малика ха йўк, бе йўк бирданга гойиб булди-кодди. Ҳеч кандай хат-пат ҳам кўйиб кетмади ўзидан. Бир яшар кизаси «Ойим кәёқ» кеттила, тобиб беринг, дадажон» деб бир ой йиглади. Охири куз ёшлари ҳам куриб битди кизалоқнинг. Яхшияни, кизаси профессорининг қайнонасиликда кўп бўларди. Уша уйга кўнинканди. Профессор кизини қайнонасиликда ташлаб келди. Узи эса бормаган, изламаган, жойи колмади: касалхоналару, меҳмонаналар, майтхоналар... Лекин хотини йўк эди, тамом. Умуман њеч қаён бу дунёда яшамаганди. Профессор телевидениедан қидирив эълон килдиди. Газеталарга суратини берди. Бирок хаммасидан бирон бир фойда чиқмади.

Прокуроратидан ўшгина терговни йигит келиб, эрхатин муносабатларини обдон сурштириди: уришмас-талашмас эдлармаси, орадан гол кочмаганини ва хокоз ва хоказо... Ховлиниң барча чекка-чекка жойларни шубха билан кўздан кечирди. У профессорнинг ўзига ҳам ёмон куз билан қаради. Илес Хакимович тушиуни: ундан шубҳаланайти...

Бир ёқда тергови органлари, иккинчи томонда хотининг ота-онаси кисти-кафасга олишиди...

Бирок ҳамма дардларнинг малхами вақт экан. Мана, орадан бир йил утди. Профессорнинг юрагидаги дард, кул тегиб кетса янгилини, оғирк берадиган жарохатга ўхшади. Эсласа — изтироб беради. У куни бўйи интифуда лекция ўқиб, ўзини овугди. Аммо кечи пайт уйга келиб, ёлгиз қолганида, юраги сиқила бошлайди, дод деб юборгиси келади. Тун яримига мижҳоз қўймади. Хотини бўларни ўзига тортади. Дамба-дам, қайнонаси кизини олиб келган кунлари у билан бироз овунади. Ёлгиз колса — юраги кон бўлиб кетади...

Иккиси соатлардан сўнг у анча ўзига келиб қолди. Кизи мактаба кетди. Шундан кейнингни профессор юраклари ҳаҷриқанча, увишганча магнитофон тумгасини босди ва кассетани бошидан тинглай бошлади.

«Салом, профессор, — деди Малика узининг оғир-боқи, вазмин ва ширави овози билан, — кутмаган булсангиз керак? Ҳа, кутмагандингиз... Ҳойнаҳоҳ, доктор чақиргандир. Узининг килиб кетганни. Ҳаммаси кизаси профессорининг қайнонасиликда кўп бўларди.

Мана, орадан роса бир йил утди, профессор. Сиз мени роса изладингиз. Излаб ёндингиз, кўйингиз. Ҳар қалай куз очиб курганингиз, Ферузга эмасман... Куз ёшларнинг ҳам куриб битди. «Сен қаёрдасан, нега овонзинг бору ўзинг йўқ», деб мени қўйнаманг. Ҳамма нарса хозир сизга аста-секин аён бўлади.

Келинг, яхшии ўхтиими кинотасмасини орқага қайтайдик. Сиз билан бизнинг тўйимиз уша сулим ўйғониш фаслида бўлиб утган эди. Сиз баҳтили эдингиз, мен баҳтили эдим... Назидимда бу фараҳашбоз кунлар ҳеч қаён тугай майдандек, бир умр давом этадигандек эди.

Сиз мени севиб, кўнгил кўйиб турмуш курдингиз. Менга ҳам сизда бошқаларда урамайдиган кандайдир ноёб бир фазилат борга ўшаб туюлганди. Охир-оқбат отаноминг раъйига қарби, сизнинг багрингизга яп-роқек отилдим...

Яхшии биласиз, ушанда мен аввал бошданоқ қайнона-келин мумасигоси дуч кела бошладим. Онангизнинг узи танлаган қизи бор экан. Лекин сиз ундан мени аёло кўрибисиз... Шу сабабдан мени келингнини биринчи кунидан уша аччиқ «қайнона қаламини» тобиб куришга мажбур бўлдим. Уни ҳар бир сизимдан, ҳар бир ҳароатидан мидонсан кидира бошлидадир. Айтиса ҳам уят: ҳатто қанча овқат ёвётганингача кузатиб, ҳар бир нарсанни ўз тарозиси билан унчар, ковоқ уяр, жеркирилар. Сиз эса, ҳамма-ҳаммасини куриб-билиб турсангиз ҳам, ўзинги кўрмасликка солардингиз. Тушунардим, на илож, икити шорасида эдингиз...

Нарзигаза ҳомиладорлик кунларимни бир эсланг. Кўнгли ҳар куни янги бир нарсанни тусарди. Табиат бўлгуси оналарни шунака килиб кўяр экан, на чора! Аччиқ, нордан нарсаларни кўпроқ танаварул кўлиғим келар, ниҳоятда тулишиб кетганингиз учун эса бозорга узим чиқшига тортишардим, истихола килардим. Шу боис сизга ялинидам. Сиз айтган нарсаларни олиб келардингизди, кетта гуноҳ иш килаётгандай, уни менига онангиздан минг яшириб, кўрка-писа узатардингиз. Кунлардан бирода эса қайнонасиликни нариги, четдаги ўйчадан туриб сизга чин-киргани ҳали-ҳамон қулоқларим остида.

— Нима деса олиб келиб беравериб, ёмон ургатиб қўйдигу чу бо очофати! Ҳар нарсанни кутариб келишингни бас кил. Пулга келади, ахир!

Сиз ушанда: «Ахир, ойикон, унинг юраги остида менинг жажки фарзандим, сизнинг эса тўнгиг нарибнинг узигайлиги. Бу аччиқ-чучукларни хотиним эмас, уша нарибнинг талаб киляпти», — деб олмадингиз, журъат этмадингиз.

Майли, бу нарсага чидаш мумкин эди. Устига устак кўп утмай «дом» олиб чиқиб кетдик ҳам...

Чарнаб кўмадингизми, профессор?

Лекин, биласизми, мен нара сизни шундай аташни яхши курман? Сабаби — шундай деб қаҳиришимни сиз яхши курасиз... Сизни ҳамма талабаларнингиз, ҳаммасбларнингиз талаб деб чакиришиди.

Шундай килиб, муҳтарам профессор, хайтилиз ўз йилида давом этаверди. Фарзандимиз дунгэ келди. Мен бола билан булиб қолдим. Сиз ҳар куни исдан чарнаб келардингиз. Уша барчакларни шундай деб чакиришиди.

Сиз кўпинчага үйимиздаги ўзингизнинг иш хонангизда ишлардингиз. Ҳонадони сизнинг ягона Ферузамсан! деб тинмай тақрорлардингиз...

— Ойижон, дадамми? — суради куралай қўзларини менга қадагана Наргиза.

— Жим бил, қизим, — дедим уни бир четга бошлаб, — даданд талабаларидан имтиҳон оляптилар...

Наргизани четдаги уйга олиб кириб, нималар биландир машғул килиб қўйдим-да, узим аста юриб бориб, яна уша баланд дераза олдига келдим. Бу пайтда сиз ҳам, Феруз хўйда ховрудан тушиб қолган эдингизлар...

— Сиз тушуниди, Феруз, у менинг турмушим, сиз эса... қайноқ мухаббатим, — дердингиз ўзингизни оклагандай булиб, — у оқ-кора телевизор, сиз эса ранги телевизоримиз...

— Ахир қаҳондан бери ваъда қиласиз: «Йўқотаман ўша оқ-кора»ни деб...

— Шошманг-да Феруз, ҳаммаси бир кунда эмас-да!

— Мен сизга ишониб, уз кизлиқ ифратимни баҳишида килдим... Қишлоғдагиларга «Сизнинг кўбингиз профессор!» деб мақтаниб юрибман. Сиз эса... шундай судраб юроверасид...

— Ахир қаҳондан бери ваъда қиласиз: «Йўқотаман ўша оқ-кора»ни деб...

— Шошманг-да Феруз, ҳаммаси бир кунда эмас-да!

— Мен сизга ишониб, уз кизлиқ ифратимни баҳишида килдим... Қишлоғдагиларга «Сизнинг кўбингиз профессор!» деб мақтаниб юрибман. Сиз эса... шундай судраб юроверасид...

— Ахир қаҳондан бери ваъда қиласиз: «Йўқотаман ўша оқ-кора»ни деб...

— Шошманг-да Феруз, ҳаммаси бир кунда эмас-да!

— Мен сизга ишониб, уз кизлиқ ифратимни баҳишида килдим... Қишлоғдагиларга «Сизнинг кўбингиз профессор!» деб мақтаниб юрибман. Сиз эса... шундай судраб юроверасид...

— Ахир қаҳондан бери ваъда қиласиз: «Йўқотаман ўша оқ-кора»ни деб...

— Шошманг-да Феруз, ҳаммаси бир кунда эмас-да!

— Мен сизга ишониб, уз кизлиқ ифратимни баҳишида килдим... Қишлоғдагиларга «Сизнинг кўбингиз профессор!» деб мақтаниб юрибман. Сиз эса... шундай судраб юроверасид...

— Ахир қаҳондан бери ваъда қиласиз: «Йўқотаман ўша оқ-кора»ни деб...

— Шошманг-да Феруз, ҳаммаси бир кунда эмас-да!

— Мен сизга ишониб, уз кизлиқ ифратимни баҳишида килдим... Қишлоғдагиларга «Сизнинг кўбингиз профессор!» деб мақтаниб юрибман. Сиз эса... шундай судраб юроверасид...

— Ахир қаҳондан бери ваъда қиласиз: «Йўқотаман ўша оқ-кора»ни деб...

— Шошманг-да Феруз, ҳаммаси бир кунда эмас-да!

— Мен сизга ишониб, уз кизлиқ ифратимни баҳишида килдим... Қишлоғдагиларга «Сизнинг кўбингиз профессор!» деб мақтаниб юрибман. Сиз эса... шундай судраб юроверасид...

— Ахир қаҳондан бери ваъда қиласиз: «Йўқотаман ўша оқ-кора»ни деб...

— Шошманг-да Феруз, ҳаммаси бир кунда эмас-да!

— Мен сизга ишониб, уз кизлиқ ифратимни баҳишида килдим... Қишлоғдагиларга «Сизнинг кўбингиз профессор!» деб мақтаниб юрибман. Сиз эса... шундай судраб юроверасид...

— Ахир қаҳондан бери ваъда қиласиз: «Йўқотаман ўша оқ-кора»ни деб...

— Шошманг-да Феруз, ҳаммаси бир кунда эмас-да!

— Мен сизга ишониб, уз кизлиқ ифратимни баҳишида килдим... Қишлоғдагиларга «Сизнинг кўбингиз профессор!» деб мақтаниб юрибман. Сиз эса... шундай судраб юроверасид...

— Ахир қаҳондан бери ваъда қиласиз: «Йўқотаман ўша оқ-кора»ни деб...

— Шошманг-да Феруз, ҳаммаси бир кунда эмас-да!

— Мен сизга ишониб, уз кизлиқ ифратимни баҳишида килдим... Қишлоғдагиларга «Сизнинг кўбингиз профессор!» деб мақтаниб юрибман. Сиз эса... шундай судраб юроверасид...

— Ахир қаҳондан бери ваъда қиласиз: «Йўқотаман ўша оқ-кора»ни деб...

— Шошманг-да Феруз, ҳаммаси бир кунда эмас-да!

— Мен сизга ишониб, уз кизлиқ ифрат